

ΕΛΕΝΑ ΓΚΙΒΙΣΗ

Ρήγματα

Μυθιστόρημα

ΚΕΔΡΟΣ

Έλενας Γκιβίση: *Ρήγματα*

ISBN 978-960-04-4875-7

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© Έλενα Γκιβίση, 2018

© Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2018

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

ΑΛΙΚΗ
Οι λέξεις

Η Αλίκη έφτασε στο πατρικό της το προηγούμενο βράδυ, όταν όμως ξύπνησε, πρωί Χριστουγέννων, από τη μυρωδιά του φαγητού που μαγειρευόταν στην κουζίνα και που είχε απλωθεί σε όλο το σπίτι, ένιωσε σαν να μην είχε φύγει ποτέ. Το φαγητό της μαμάς, το κρέας και η σάλτσα της μαμάς, οι πατάτες της μαμάς, τα χέρια της μαμάς που τα μαγείρεψαν, που πρόσθεσαν μια πρέζα αλατιού, μπαχαρικού και μαμάς, που θα σερβίρουν ύστερα στο πιάτο και θα προσθέσουν κρασί στα ποτήρια, η μαμά που χαμογελάει κι έπειτα γελάει δυνατά αναψοκοκκινισμένη από το κρασί και το καντό φαγητό. Η μαμά που από την τελευταία φορά που είχε να τη δει η Αλίκη είχε πάρει κι άλλα κιλά – όπως πάντα ήταν κουρασμένη και γενικά απογοητευμένη από τη ζωή, γύρω από τα μάτια της διακρίνονταν πολύ ορατές, δυο τρεις ολοκαίνουργιες ρυτίδες –, αλλά που, μέσα από τη μυρωδιά της καλοδεμένης λιπαρής σάλτσας που σιγόβραζε με τα λάδια και τα μυρωδικά, ανακατεμένη με το κρασί, ξαναγινόταν ζουμερή, πληθωρική, αχνιστή και λαχταριστή μαμά.

Κάτι τέτοιες στιγμές οι γεύσεις των πραγμάτων αλλάζουν, πήζουν και βαθαίνουν, οι φρυγανιές και οι μαρμελάδες του πρωινού αποκτούν διαφορετική γευστική τονικότητα σαν, τρώγοντας, να γεμίζει κανείς τις μπαταρίες του με παιδική ηλικία, φροντίδα και ξεγνοιασιά, να πάλλεται το σώμα του με πλαστική παιδικότητα αφημένο στα χάρδια και στις περιποιήσεις της μαμάς.

Παρότι η Αλίκη δεν συμφωνεί με τη γεμάτη αισιοδοξία πρόφαση της οικογενειακής θαλπωρής, αυτής που προβάλλεται από τα σταθερά κοινωνικά μεγέθη, έτσι όπως η μητέρα της βλέπει μάλλον την οικογένεια – ως εστία σταθερής και αμετάβλητης ενέργειας γύρω από τον πυρήνα της οποίας μπορεί κανείς με ασφάλεια να δομήσει τον διαδραστικό χάρτη που θα αποτελέσει το πεδίο της ζωής του –, αυτές τις μέρες αφήνεται να παρασυρθεί ιδίως από το μυστήριο της μυρωδιάς. Διότι μέσα στα μακαρόνια του παστίτσιου και κάτω από τις στρώσεις του κιμά και της βαριάς μπεσαμέλ της μαμάς κρύβεται πράγματι μια ημέρα των παιδικών χρόνων, ανάμεσα στα κεφτεδάκια και στις πατάτες μια ημέρα γενεθλίων, και το κόκκινο κρασί είναι το όριο της απαγόρευσης που χωρίζει το παιδί από τους μεγάλους και του επιτρέπει να επιστρέψει με ανακούφιση στο δωμάτιό του και να παίζει με τα παιχνίδια του.

Η Αλίκη βάζει στην κούπα της ξεστό καφέ πριν αγκαλιάσει τη μητέρα της και τη φιλήσει ηχηρά στα δύο της μάγουλα, νιώθοντας σε αυτή την αγκαλιά μια επιστροφή, μια επαναφόρτιση, μια αναδίπλωση του εαυτού της προς τα μέσα και προς το κέντρο της, μια κεντρομόλο δύνα-

μη ανάμεσα στα ενωμένα σώματα των δυο τους, που τις στροβιλίζει σε μια μάλλον άχρονη διάσταση υπαρξιακής βεβαιότητας.

Η Αλίκη αποχωρίζεται τη μητέρα της και κάθεται στο τραπέζι, πίνει μια γουλιά καφέ, που ούτε αυτός είναι ίδιος, έτσι ανακατεμένος με τη βαριά μυρωδιά του φαγητού. Δεν είναι ο ίδιος που μπορείς να πεις σε ένα καφέ στην πλατεία μιας πόλης ή αυτός που θα μοιραστείς κάποιο απόγευμα συζητώντας με φίλους γύρω από ένα τραπέζι. Και φυσικά δεν μοιάζει με τον πρωινό καφέ που πίνεις μηχανικά μόνος, χωρίς καμία ιεροτελεστία να τον περιβάλλει παρά μόνο η ανάγκη της επιβίωσης σε έναν κόσμο όπου κάθε μα κάθε πρωί πρέπει να ξυπνάς από το κοσμικό σου υποσυνείδητο σύννεφο και να ενδύεσαι με συνειδητότητα – τι φριχτή λέξη –, και να σηκώνεσαι στέρεος από το κρεβάτι. Ανακατεμένος με την πυκνή μυρωδιά του φαγητού, ο καφές με τη μεστή στραγγισμένη του γεύση δεν είναι παρά μια υπεκφυγή από το να βυθιστείς μέσα και ανάμεσα στα στρώματα της μυρωδιάς και της γεύσης σε μια αισθητηριακή αχρονία, μέσα στα παιδικά χρόνια. Είναι μια υπεκφυγή από την επιστροφή στη μητέρα, μια αναβολή του νοήματος, το οποίο ξαφνικά, για μία στιγμή, είναι απόλυτα σαφές και διαυγές, να το, λάμπει, περνά. Είναι μια έκκληση στις ζωντανές αισθήσεις και στο θαμμένο υποσυνείδητο, που ξεκινάει με φόρα να αναδυθεί από το πουθενά στο οποίο έχει εκπέσει, και να το πάλι το νόημα, κοντεύει να αποκρυσταλλωθεί, καμία σκέψη, η βαριά οσμή του φαγητού ή της μαμάς.

Αφήνομαι, αφήνομαι απόλυτα να πέσω, βουλιάζοντας στην κορυφή ενός λόφου από σάλτσα, στα χέρια της μαμάς, μέσα στο αμνιακό υγρό μου, βουλιάζω ανάμεσα στα πράγματα, ανακατεύομαι με τις στρώσεις της μυρωδιάς του φαγητού. Συγκεντρώνομαι στην κατάποση του καφέ εδώ και τώρα, και επανέρχομαι στην υπαρξιακή μου οριστική και αμετάκλητη, μετά την αναβολή εκατομμυρίων πιθανών παράλληλων συμπάντων και αστρικών πραγματικοτήτων, οντολογική τοποθέτηση του 2015, σε ένα διαμέρισμα στον τέταρτο όροφο, στο Χαλάνδρι Αττικής. Μαμά, καλημέρα. Είμαι το ενήλικο παιδί σου που γύρισε στο σπίτι για τις γιορτές.

Η Αλίκη πίνει δεύτερη γουλιά καφέ και συγκεντρώνεται στο παρόν, η παιδική ηλικία ξεμακραίνει με ανακούφιση.

Είμαι αυτό που είμαι χωρίς παρελθόν, χωρίς πτυχές παλαιών εαυτών και ηλικιών, αγκαλιάζω τη γεμάτη, ξεχειλίζουσα ενηλικότητα, συζητώντας με τη μαμά. Ταυτόχρονα βαδίζω προς το σαλόνι, σκεπτόμενη τη Βιρτζίνια Γουλφ και τον ή την Ορλάντο, «αυτοί οι εαυτοί που μας συναποτελούν και που βρίσκονται ο ένας πάνω στον άλλο, όπως τα πιάτα των σερβιτόρων, έχουν δικές τους εξαρτήσεις, συμπτώσεις, ιδιοσυγκρασία και δικαιώματα»,* και τους απορρίπτω ακόμη μία φορά. Είμαι είκοσι οκτώ χρονών και το σπίτι διατηρεί μέσα στην υλικότητα των αντικειμένων του την παρέλευση του χρόνου, τις αναπαραστάσεις χρονικών

* Βιρτζίνια Γουλφ, *Ορλάντο*, μτφρ. Αναστασία Λιναρδάκη, εκδόσεις Ασάρτη, σελ. 228.

στιγμών, συρρικνώνεται στα αντικείμενα και διαστέλλεται έπειτα μέσα από αυτά. Το χριστουγεννιάτικο δέντρο είναι ταυτόχρονα όλες οι ηλικίες του, το τραπέζι που έχει ήδη στρωθεί με τραπεζομάντιλο, πιάτα και ποτήρια είναι όλες του οι ηλικίες μαζί, ο ατσαλάκωτος καναπές που περιμένει τους καλεσμένους, οι οποίοι πριν έρθουν είχαν έρθει εκατοντάδες άλλες φορές μέσα στα τόσα χρόνια και γι' αυτό όσο είναι ακόμη απόντες είναι καθισμένοι σ' αυτό τον καναπέ σε μακρινές παραστάσεις του παρελθόντος, όντας ο καθένας όλες του οι ηλικίες μαζί. Η θεία Μαίρη πέρυσι ήταν πενήντα ενός χρονών και πριν από δεκαπέντε χρόνια ήταν τριάντα επτά, και σε κάθε χριστουγεννιάτικο χρόνο που περνούσε καθόταν στον καναπέ συνθέτοντας την παράστασή της σταθερά, έτσι που τώρα τη φαντάζεται κανείς να κάθεται στον καναπέ έχοντας όλες τις ηλικίες της ταυτόχρονα, μέχρι την αμετάκλητη στιγμή της πραγματικής ουσιαστικής τοποθέτησης οπότε θα ακουστεί ο αδιαμφισβήτητος ήχος του κουδουνιού, θα ανοίξει ξεκάθαρα η πόρτα και η θεία Μαίρη θα μπει μέσα σε αυτό εδώ το σπίτι, με ζωντανή την τωρινή της ηλικιακή παράσταση – το νόημα που αναβάλλεται, το νόημα που περνάει.

Και μέσα σε όλα αυτά, στο άδειο σπίτι, η Αλίκη βρίσκεται μόνη με τη μητέρα, ο πατέρας λείπει. Πού είναι λοιπόν ο μπαμπάς; Μια ερώτηση πρόσφορη σε φροϊδικολακανικές ερμηνείες. Αν μπλέξεις με τη θεωρία, αν προσλάβεις και αφομοιώσεις και καταπιείς εντελώς όλη τη θεωρία, τότε σε ακολουθεί ανελλιπώς, ακόμη και στις περιπτώσεις

που ο πατέρας απουσιάζει για αυτονόητους λόγους εργασίας, καθημερινής διεκπεραίωσης υποθέσεων ρουτίνας, ακόμη και όταν ο μπαμπάς μπορεί απλώς να έχει πάει μια βόλτα! Όμως ο μπαμπάς πήγε να πάρει τη γιαγιά που δεν μπορεί να μετακινηθεί μόνη εύκολα. Η Αλίκη τον ξεχνά αυτομάτως, ο πατέρας, ο άντρας δεν υπάρχει, η ίδια βρίσκεται σε ένα σύμπαν γυναίκειο.

Όλα προέρχονται από εμένα, σκέφτεται, από τη γυναίκα, όλα βγαίνουν από ένα αιδού, και κάπως κάποτε καταλήγουν πάλι εκεί – ο μπαμπάς ξεχνιέται. Να λοιπόν! Η γιαγιά δεν είναι ποτέ όλες της οι ηλικίες μαζί, γιατί είναι γιαγιά και μια γιαγιά είναι μια επαρκής παράσταση, πιο επαρκής από μια μαμά. Μέσα στη ρυτιδιασμένη υλικότητά της, αναδιπλούμενη στις πτυχές του δέρματός της, μια γιαγιά δεν θα μπορούσε να έχει παιδική ηλικία, γιατί είναι κάτι ασύλληπτο, κάπως δηλαδή σαν όλοι να είναι οι παραστάσεις που έχουμε γι' αυτούς, σκέφτεται η Αλίκη, όλοι εκτός από τους εαυτούς μας, μέσα από τους οποίους αξιολογούμε τις παραστάσεις, έτσι που εμείς είμαστε αιώνιοι και άχρονοι, ενώ όλοι οι άλλοι πεπερασμένοι.

Είναι αβάσταχτη – η αβάσταχτη μοναχικότητα του χρόνου – αυτή η μοναδική στον κόσμο πραγματική ηλικία που είναι αποκλειστικά η δική σου. Οι παραστάσεις των άλλων αφαιρούν εποχές και διαστάσεις – καθώς τα παιδικά πρόσωπα ιζηματοποιούνται κάτω από τις δερματικές πτυχές, η παιδική ηλικία χάνεται. Εδώ αποδεικνύεται μάλλον – ε, Αλίκη; – πως το υποσυνείδητο δεν είναι παρά μια στρώση δέρματος, μια στιβάδα κυττάρων που όσο περνάει ο

καιρός καλύπτεται από άλλα κύτταρα, από στρώσεις που προστίθενται, έτσι που μάλλον το υποσυνείδητο είναι κάτι απτό, χειροπιαστό, το υποσυνείδητο έχει τη μορφή μωρού που μόλις βγήκε από την κοιλιά της μητέρας, πάνω στο οποίο σωρεύτηκαν κιλά δέρματος, λίπους, τριχών, πραγματοποιήθηκαν επιμηκύνσεις οστών και αλλαγές δοντιών, ιστών και κυττάρων. Να γιατί δεν θα το βρούμε ποτέ όσο κι αν περιπλανιόμαστε επίπονα μέσα σε όνειρα ή επάνω σε καναπέδες ψυχαναλυτών. Το παιδικό πρόσωπο υπάρχει μόνο στις αναμνήσεις των άλλων, το υποσυνείδητό μας υπάρχει μέσα στις αναμνήσεις των άλλων.

Η Αλίκη σκέφτεται ότι αυτή είναι η ιδέα που πρέπει να αξιοποιήσει για να γράψει το επιδιωκόμενο μυθιστόρημα, μια φανταστική ιστορία όπου θα αλλάζουν οι ταυτότητες και οι χρονικές διαστάσεις, το παρελθόν και η ηλικία, ανάλογα με τον άνθρωπο με τον οποίο τα αντικρίζει, κάτι σαν απεριόριστες οπτικές γωνίες. Κρατάει μια πρόχειρη σημείωση αυτής της ιδέας σε μια χαρτοπετσέτα χωρίς να τη βλέπει η μητέρα της, απεριόριστες ταυτότητες μέσα σε ένα άχρονο σύμπαν, όπου η σχετική εντύπωση του ενός θα μπορεί πράγματι να διαπλάσει τον άλλο. Ναι, ναι, είναι μια καλή ιδέα, όμως δύσκολη και δυσνόητη, και θα πρέπει τα τεχνικά μέσα να είναι ευέλικτα και αποτελεσματικά, αιχμηρά και απολύτως ακριβή. Ναι – σκέφτεται καθισμένη στην καρέκλα της κουζίνας μπροστά από το φλιτζάνι του καφέ, τη στιγμή ακριβώς που η μητέρα της παίρνει την απαραίτητη νευρολογική φόρα για να ανοίξει το στόμα της να μιλήσει – μόλις γυρίσω, θα ξεκινήσω να το γράφω.

Τρία άρθρα, δύο δοκίμια περί ιστορικής μυθοπλασίας, κανένα μυθιστόρημα. Μια βαθμολογημένη με άριστα διπλωματική εργασία και μια διδακτορική διατριβή που ετοιμάζεται, δύο ομιλίες σε ακαδημαϊκά συνέδρια, χιλιάδες συνομιλίες σε καφέ και μπαρ περί αφήγησης, ρυθμού, σχημάτων, ρητορικής, φόρμας, χρόνου και τόπου και προσώπων, περσόνων και σχετικοποίησης των ταυτοτήτων μέσω της πολυπρόσωπης αφήγησης – θεωρίες πολιτικοϊστορικές, ψυχαναλυτικές, κοινωνιολογικές και πολιτισμικές, θεωρίες οριστικά και αμετάκλητα αφομοιωμένες. Τρία άρθρα, δύο δοκίμια, διπλωματική, εν εξελίξει διατριβή, δύο συνέδρια περί μυθιστορήματος, ατελείωτες σκέψεις και σενάρια περί μυθιστορήματος, παρατηρήσεις υπαρξιακές και φιλοσοφικού τύπου, ψυχαναλυτικής χροιάς, όλα με την απώτερη επιδίωξη της γραφής, του μυθιστορήματος, αλλά δυστυχώς μυθιστόρημα κανένα.

Είναι μάλλον αδύνατο να γράψεις μετά την ολοήμερη μελέτη του *Είναι και Χρόνος*, του Χάιντεγκερ. Εφόσον επιστρέφεις στο σπίτι με επίγνωση της πλήρους ανικανότη-

τας να γράψεις, η μοναδική επιλογή που σου απομένει είναι να διαβάσεις κι άλλο, κι άλλο, να στραφείς στη γραφή του άλλου, που συγχρόνως είναι και δική σου.

Το ξέρω, οι Άγγλοι μοντερνιστές είναι εγώ, οι Αμερικανοί μεταμοντέρνοι, οι μαύροι Αφρικανοί αποικιοκρατούμενοι είναι εγώ, γιατί μέσα στις σειρές και τις φράσεις συστέλλομαι στα επιμέρους χαρακτηριστικά του περιγραφόμενου και διαστέλλομαι στην καθολικότητα αυτής της απεύθυνσης προς τα έξω, μέσα στη γραφή των άλλων. Έπειτα από εκεί όμως φαίνεται ότι δεν μπορεί κανείς να γράψει, τόσο δικαιωμένος, καθολικός και αιώνιος μέσα από τη γραφή των άλλων, τόσο ανεπαρκής μετά την τεράστια διαστολή της αναγνωστικής ταύτισης.

Πέφτω να κοιμηθώ και γράφω στον ύπνο μου. Τις μικρές αυτές μεταιχμιακές στιγμές ανάμεσα σε ύπνο και ξύπνιο τόμοι ολόκληροι βρίσκονται προ τυπογραφικής ετοιμασίας, και αυτό το οποίο γράφω – η ουσία της γραφής μου στις λεπτομέρειες του περιεχομένου, της πλοκής και της τεχνικής της εξύφανσής της – είναι τόσο απλό, τόσο αυτονόητο, που πάντοτε, ακριβώς τη στιγμή προτού βυθιστώ οριστικά στον ύπνο, αναφωνώ εντός μου «Αυτό, αυτό είναι!» και μετά το «αυτό» η απλούστατη ουσία που θα είναι η γραφή μου εκπίπτει σε λήθη μέσα στον ύπνο. Όπως σε μια ταινία επιστημονικής φαντασίας όπου κινδυνεύεις να περιέλθεις σε υπνική λήθη και να παγιδευτείς μέσα στα όνειρά σου τη στιγμή που κοιμάσαι, η ιδέα μου σχετικά με την ουσία αυτού που θα γράψω έχει παγιδευτεί κάπου στον υποσυνείδητο κόσμο των ονείρων μου.

Γενικώς έχω παγιδευτεί ανάμεσα στο βάρος των ακαδημαϊκών τόμων και της ονειρικής ελαφρότητας, ανάμεσα στην καθολική λογοτεχνική εκπλήρωση που επιτυγχάνουν όσοι θαυμάζω και διαβάζω ξανά και ξανά, και στη μικρή προσωπική δικαίωση της γραφής, της απλοϊκής αποτύπωσης μαύρων σημαδιών σε λευκή επιφάνεια.

Γράφω ακαδημαϊκού ύφους σχόλια στα ακαδημαϊκά κείμενα που διαβάζω, προετοιμάζω τη διατριβή μου και σημειώνω σε μικρές ή μεγάλες παραγράφους επισημάνσεις δικές μου ή σχεδόν δικές μου, για να τις εντάξω αργότερα σε ένα συνεχές κείμενο, και τα στέλνω με μείλ στον καθηγητή μου ή τον βρίσκω στο γραφείο του κανένα απόγευμα και του τα δείχνω. Εκείνος, πίσω από το γραφείο του διαβάζει σε απόλυτη σιωπή. Έπειτα με το σπινό του – να, εκείνη τη στιγμή της φριχτής αγωνίας – αρχίζει να σβήνει φράσεις, να σβήνει και να διαγράφει, και εγώ την ίδια στιγμή διαγράφομαι ολόκληρη ως ταυτότητα από τη σφαίρα της ύπαρξής μου, γκρεμίζομαι πάνω στα οστά μου. Διαγράφει την ανάγνωσή μου του Χάιντεγκερ, τις νοητικές διακυμάνσεις μου που οδηγούν στην κατανόηση, και τις νοητικές διακυμάνσεις που εξυπηρετούν την εφαρμογή της αδιατάραχτης πειθαρχίας που μου επιβάλλω καθημερινά για να οδηγώ τα βήματά μου στη βιβλιοθήκη και το βλέμμα μου στις σελίδες χοντρών τόμων. Διαγράφομαι, διαγράφονται οι ώρες της απόλυτα αυτοεπιβεβλημένης μοναξιάς και μοναχικότητάς μου, διαγράφεται το πρόσφατο παρελθόν μου, είμαι απόλυτα αστήριχτη, έχω περιέλθει σε σωρό εγκεφαλικών κυττάρων, σε σωρό από κόκαλα και

ιστούς, και γνέφω πολύ ήρεμα «Σας ευχαριστώ». Παίρνω τις κόλες του χαρτιού και τις βάζω στην τσέπη, φεύγω ήσυχα, γυρίζω σπίτι και δεν μπορώ να γράψω κανένα μυθιστόρημα που θα διατρέξει τον κίνδυνο, κάποτε, να διαγραφεί κάτω από την αυστηρότητα μιας ακαδημαϊκής πέννας.

Η Αλίκη δεν μπορεί να γράψει. Είναι Χριστούγεννα του 2015, η μαμά μαγειρεύει στην κουζίνα, ο μπαμπάς θα γυρίσει όπου να 'ναι μαζί με τη γιαγιά. Σε λίγο θα συρρεύσουν η θεία Μαίρη με τον θείο Παναγιώτη και οι φίλοι και οι συνάδελφοι του μπαμπά. Η Αλίκη τους περιμένει, ενδεδυμένη μια επιτυχή εν εξελίξει ενηλικότητα που επιβεβαιώνεται από κοινωνικούς τίτλους ηλικίας, σπουδών, διαμονής και εγκεφαλικής διακύμανσης.

Δεν χρειάζεται να εκπληρώνεις την αυτοταχθείσα ταυτότητά σου για να αποτελεις συγκροτημένη παραστατική ταυτότητα, αποτελεσματική, αποδεκτή και αποδοτική μέσα σε ένα οικείο ή ανοίκειο πλήθος, ούτε τον παραμικρό ρόλο παίζει η υπερβατική γελοιότητα της αυτοπραγμάτωσης όταν δεν βρίσκεσαι αντιμέτωπος με τον τοίχο του δωματίου σου. Κι όταν σε ρωτούν τι κάνεις, ποια ουσία αποδίδεται στο τι πραγματικά κάνεις και στο τι όντως δεν κάνεις καθόλου και ποτέ, και στη σημασία που αυτά έχουν γι' αυτό που εσύ είσαι;

Η Αλίκη, καθισμένη απέναντι στη μαμά, στην κουζίνα, περιμένει τη φράση της να αρθρωθεί, την κουβέντα να λάβει χώρα, περιμένει τους καλεσμένους να συρρεύσουν, περιμένει τον εαυτό της να αναπτυχθεί από το αρνητικό του σαν φωτογραφία που εμφανίζεται από μικρό

φιλμάκι, οικειοποιούμενη μια επιτυχή, εύστοχη και ενεργή ύπαρξη.

Κι ας μην έχει γράψει, σκέφτεται, ούτε ένα μυθιστόρημα.